

GYÓGYSZERTÁR-ELLENŐRZÉSEK ERDÉLYBEN A XVIII. SZÁZAD KÖZEPÉN

DR. SPIELMANN JÓZSEF, DR. SZÓKEFALVI-NAGY ZOLTÁN, DR. RÁCZ GÁBOR,
LÁZÁR SZ. KAROLA ÉS MAIOR OVIDIU

Szerzők dolgozatukban összefoglalják az erdélyi gyógyszer-tár-ellenőrzések elrendelésének körülményeit. Leírják az 1753. évi ellenőrzések lényegesebb megállapításait, s rámutatnak az akkori vizsgálatok metodikai, szemléleti különbözőségeire. Röviden ismertetik az ellenőrzéseket végző orvosok életrajzi adatait is.

*

A gyógyszerészet a XVIII. században Európában rohamos fejlődésnek indult. Elkezdődött az a folyamat, melynek során az új kémiai (szervetlen) gyógyszerek — később — fokozatosan kiszorították a terápiából a hagyományos, sokszor hatástalan szereket. Az empiriás eljárásokat a gyógyszerkönyvek kötelező előírásai kezdték felváltani, s a gyógyszerészeti gyakorlatot egyre határozottabban felsőoktatási tanulmányokhoz kötötték. Ezt a folyamatot a Habsburg-uralom alá került Erdélyben is nyomom követhetjük.

Az eddigi kutatók megegyeznek abban — mint azt legutóbb *Izsák Sámuel* is leszögezte [1] —, hogy a bécsi diszpenzatórium (*Dispensatorium Pharmaceuticum Austriaco-Viennense*) 1729-es első, majd további kiadásai, ha nem is voltak hivatalosak, de szempontadóknak bizonyultak mind a gyógyszerek elkészítésében, mind pedig az árak megállapításában egészen a *Pharmacopoea Austriaco-Provincialis* első kiadásának (1774) megjelenéséig.

Az újabb levéltári kutatások azt bizonyítják, hogy a bécsi taxa előírásai korántsem voltak általánosan elfogadottak, s az Erdélyi Gubernium felszólítására a tartományi egészségügyi bizottság (*Commissio Sanitatis*) 1753-ban önálló taxatervezetet dolgozott ki. Ez azonban végül mégsem vált hivatalossá, hanem helyette 1772-ben kötelezően kiterjesztették Erdélyre az 1765-ben módosított bécsi diszpenzatórium és taxa előírásait [2].

Az e kérdést eldöntő adatok az 1752—1753-as patikavizitációk során készült iratokból derülnek ki, ezért körülményeit kissé alaposabban meg kell világítanunk.

A 18. század közepén a bécsi központi kormányzat mellett működő birodalmi egészségügyi bizottság több jelentős rendelettel igyekezett Erdély egészségügyét a fejlettebb tartományok színvonalára emelni. A már 1734 óta működő nagyszombati tartományi *Commissio Sanitatis* 1742-ben újjászervezték [3], 1751-ben pedig arra utasították, hogy minden külön felszólítás nélkül „... az afféle in re sanitatis siető és igen szorgos...” esetet a Guberniumon keresztül a bécsi udvarnak jelenteni köteles [4].

Ugyanebből a szellemből fakadt az az 1752 június 26-i rendelet is, amely a Habsburg-birodalom más részeiben már hagyományosan kialakult sza-

bálynak megfelelően előírta, hogy Erdély összes gyógyszer-tárát évente képzett szakemberek ellenőrizték. E rendelet kiadásának indítékát azonban egy erdélyi konkrét esetben találjuk meg.

A gyulafehérvári (akkor károlyfehérvári) gyógyszer-tárának problémája jutott el ugyanis az aulához. A gyógyszer-tár provizora, később tulajdonosa, *Weber Ferenc* 1746-ban meghalt; özvegye provizornak *Lippai Mártont* állította. Amikor 1750-ben az özvegy is meghalt, Lippai a ki nem adott (évi 100 forintos) provizori díj fejében a gyógyszer-tár tulajdonát követelte. Ez a vita lehetőséget nyújtott a katolikus püspököknek arra, hogy mint Gyulafehérvár földesura, magának szerezzék meg a (nyilván jól jövedelmező) gyógyszer-tárat.

A püspök befolyása alatt álló városi tanács 1751. április 15-i ülésén úgy határozott, hogy „... Az Patika Ház Patikájával és hozzá tartozó minden mobilis instrumentumokkal egyetemben aestimatio szerint maradjon a Nemes Képtalan birodalmában.”

Az Erdélyi Kancellária irattárában egy vaskos iratköteg [5] mutatja, hogy nem ez volt az utolsó szó Tanúvallomások bizonyították, hogy még a „kuruc felkelés” — tehát az erdélyi püspökség visszaállítására — előtt volt ott gyógyszer-tár *Mária Terézia Engel Éliás* birodalmi proto-medicus megkérdezése után elrendelte, hogy a Gubernium vizsgálta meg a gyógyszer-tár állagát és állapotát.

Több mint 60 ívoldalt tölt meg annak a bizottságnak a jelentése, amelyet a vizitáció alkalmával felvettek. Elsősorban leltározták a patika teljes készletét és megállapították annak pontos árát, láthatóan a bécsi árszabást véve alapul.

Leszögezték, hogy „... a galenusi és a kémiai kompoziták egyaránt a mesterség szabályai szerint (»secundum artis regulas«) készültek”. 1752. április 26-án írta alá a jelentést a bizottság: *Felfalusi Mihály* guberniumi „physicus ordinarius”, *M. H. Unverdorben* kamarai sebész, *M. G. Theis* szebeni orvos-gyógyász és *J. G. Schuh* gyógyszer-tári „provisor”.

Felfalusi Mihály az erdélyi orvostörténelem elég kevésbé ismert érdekes alakja; legtöbbször *Weszprémi* Súcintájában olvashatunk róla [6]. E szerint *Felfalusi* édesapjától, a marosvásárhelyi kollégium rektorától tanulta filozófiai és teológiai ismereteit. Orvosi tanulmányokat Leidenben, Franekerben és Halléban végzett, és ez utóbbi helyen — a vele nagyon ellenszenvező *Weszprémi* szerint — „... pénzért vásárolt magának orvosi címekeket és fokozatot...” 1715-ben Hazatérve saját és felesége birtokain gazdálkodott, s orvosi gyakorlatot hosszú ideig nem folytatott. Egy 1753-as guberniumi irat arról tanúskodik, hogy akkor már 8 éve orvosi gyakorlatot folytatott, s hogy — szinte teljesen díjtalanul — a gubernium hivatalos orvosi (physicus) tisztét is betöltötte [7]. E működésében kifejtett tevékenysége, amelyről alább is lesz szó, egymaga is kellőképpen ellentmond *Weszprémi* szavainak, amelyek szakmai tudatlanságáról szólnak. Korszerű ismereteiről ta-

núskodnak azok a nemrég közzétett levelek is, amelyeket háziorvosként a Teleki-család tagjaihoz írt [8]. *Seibert* azt is feljegyezte, hogy a báznai „égő forrásokat” is elemezte 1752-ben [9].

Kétségtelen azonban, hogy *Felfalusi* magával meghasonlott ember volt. Ezt bizonyítják *Teleki Sándor*hoz írt levelei, amelyeket *Koncz József* közölt 1896-ban [10]:

„... Szegény fejem, énnékem, aki tisztességes tudományokban nevelkedtem, minden költségetem azokban — idegen országokban (talán nem is sine fructu) költöttem; nincsen, aki mellettem felálljon és mind Isten, mind édes hazám szolgálatára alkalmasabb volnék. Se gazda, se medicus! Különben a medicusságtól még Isten megőrizött; a medicina sok kárt causál, jobb lett volna, ha egérfogót tanultam volna csinálni.” — írta 1728-ban, s 12 évvel később is hasonló hangú a levele: „... mások vétettek elő, megszaporodtunk, én in pulvere et squalore heverek, módom nincs, kedvem is kevés in publicum et magnatum praesentiam producendi”.

Meghasonlásával, lelki válságával fűgghetett össze az a maga korában nagy feltűnést keltett cselekedete, hogy 1755-ben a görögkeleti vallásra tért át, s két gyermeke is — írja *Weszprémi* — „átment a rómaiak táborába”. „Öregem és szegényem — olvassuk ugyanott — vetett véget szerencsétlenül leélt életének”.

Unverdorben, *Mihály Honorius* császári és királyi kamarai és tartományi sebész neve az orvostörténelmi irodalomban eddig ismeretlen volt.

Theiss, *Mihály Gottlieb* (1718—1766). A szászszombati evangélikus lelkész fia volt, Jénában tanult s ott szerzett 1740-ben doktori fokozatot. Hazatérve Szébenben élt haláláig. Színnyei szerint gyakorló orvos volt [11], a fenti jegyzőkönyv aláírása azt tanúsítja, hogy gyógyszerésztartartott fenn, de orvosként nem praktizált.

Felfalusiék jelentése nyomós érvelést szolgáltatott a gyógyszerésztár addig élvezett függetlenségének megőrzéséhez, amit végül az uralkodó is megerősített.

Az 1753-as patikavizitációk

Engel protomedicus már a gyulafehérvári patika vizsgálatának elrendelésekor utalt az összes erdélyi gyógyszerésztár rendszeres vizitációjának szükségességére. Feltételezhetően ebből született meg végül az említett 1752 június 26-i rendelet a rendszeres patikavizitációkra vonatkozóan [12]. Ennek az intézkedésnek megfelelően az erdélyi főkormánysszék (gubernium) 1753 március 14-én a következő „... gyógyszerészetben jártas orvosok”-ból álló bizottságot nevezte ki Erdély patikáinak ellenőrzésére [13], amikor is

Felfalusi Mihályt és *Zoltán Józsefet* a szebeni;

Schuster Jakabot és *Schuller Jánost* a beszercei és marosvásárhelyi;

*Soterius András*t és *Schunn Jánost* a segesvári, medgyesi és brassói, *Pápai Páriz András*t és *Enyedi Istvánt* a kolozsvári gyógyszerésztárak felülvizsgálatával bízták meg

Zoltán József (1712—1763) tekintélyes kolozsvári kereskedőcsaládból származott. Hallében, Utrechtben, Leidenben tanult, végül 1745-ben Utrechtben szerzett orvosdoktori fokozatot. Hazatérve 1746-tól az akkori Hunyad, illetve Fejér megyében szerzett megbecsült nevet. 1760-ban költözött át Kolozsvárra. A szépirodalom iránt is érdeklődött: francia és olasz nyelvből fordított könyveket, amelyek azonban csak halála után jelentek meg [14].

Schuster Jakab (szül. 1725-ben Medgyesen). 1748-ban Hallében szerzett orvosi oklevelet. Hazatérve Szébenben városi orvosként tevékenykedett [15].

Schuller János György (1701—1767) szebeni származású. Miután Hallében, Jénában és Lipcsében az orvostudomány mellett bölcséletet, történelmet és jogtudományt tanult, 1726-ban Hallében orvosdoktorrá avatták. Ezután Szébenben előbb városi tanácsstag, majd városi orvos (1730), később az erdélyi Commissio Sanitatis

ülnöke, tiszteletbeli tanácsos volt. Korábban híres volt étékes könyv- és természettudományi gyűjteménye [16].

Soterius András 1734-ben Hallében szerzett orvosi oklevelet Szébenben volt gyakorló orvos, 1748-tól pedig városi orvos. 1761-től 1775-ben bekövetkezett haláláig városi tanácsos volt [17].

Schunn Jakab Hallében, majd Jénában tanult; utóbbi városban 1746-ban szerzett doktori címet. Előbb Szébenben volt gyakorló orvos, majd haláláig Medgyes város orvosaként működött [18].

Pápai Páriz András (1703—1763) az ismert erdélyi orvosfió, *P. P. Ferenc* fia volt. 1732-ben nyert orvosi oklevelet Frankfurt a. O.-ben. Lipcsében és Hallében is tanult. Hazatérve Kolozsváron praktizált. Erdélyi *Herbarium vivumot* állított össze, és új kiadásban jelentette meg atyja *Pax Corporisát* 1756-ban [19].

Enyedi István Hallében szerzett orvosdoktori címet. 1719-ben Utána Leidenben tökéletesítette ismereteit. Hazatérve Kolozsváron tevékenykedett [20].

Az ekkori első átfogó erdélyi patikavizitációkról szóló jelentések sajnos hiányosan maradtak fenn; a kolozsvári ellenőrzés jegyzőkönyvének [21] csak a borítólapja található a guberniumi levéltárban. A többi három bizottság alapjelentése megvan ugyan, de mellékleteik hiányoznak.

Schuster és *Schuller* már március 31-én jelentést tett Dicsérik a beszercei gyógyszerésztár egyszerű és összetett szerekkel való ellátottságát, ami mind mennyiségileg, mind minőségileg fedezi a lakosság szükségleteit. Lesújtó azonban ítéletük *Mauksch János* marosvásárhelyi patikájának gyógyszerellátásáról. Figyelmeztették a gyógyszerészt, hogy „patikája »jobbítása, bővítése« nemcsak a közjó, de saját maga hasznára is” elengedhetetlenül szükséges [22]. Nem került elő a jelentéshez annak idején csatolt kimutatás a létező, hiányzó, illetve a megsemmisített romlott gyógyszerekről.

Mauksch János marosvásárhelyi gyógyszerész 1752—1777 között működött, miként azt egy nemrég megjelent tanulmány ismertette [23].

Soterius és *Schunn* patikavizitációja 44 napig tartott, de az ő jelentésük is elég hamar befutott a Guberniumhoz. Mellékletei ennek a jelentésnek is hiányoznak [24].

A segesvári *Stürtzer*- és *Müsselbacher*-féle gyógyszerésztárról azt állapították meg, hogy egyszerű és összetett szerekkel jól el van látva, viszont a medgyesi patika rovására írták, hogy nem pótolták az officina tönkrement desztillált vizét. A brassói *Schuller*- és *Betzmann*-féle patikát dicsérték; véleményünk szerint mind a belsőleg, mind a külsőleg alkalmazható szerekben bőven ellátott. Gyengébben felszerelt szerintük a *Peltz*-féle gyógyszerésztár. A *Fronius*-, *Boldesch*- és *Weiskirchner*-féle patikáról sommásan csak ennyit állapítottak meg: „Oly állapotban vannak, mint a segesváriak és medgyesiek”. *Mylius* brassói orvos gyógyszerésztárban sok romlott drogot és készítményt találtak. Azokat elkobozták, s a tulajdonost felszólították, hogy a hiányokat pótolja.

A segesvári és medgyesi gyógyszerészekről, illetve gyógyszerésztár-tulajdonosokról nem ismeretesek közelebbi adatok. A brassói *Weiskirchner*nek is csupán keresztnevét ismerjük: *Michael Christian Fernolend* és azt, hogy fia, *Paul Christian Weiskirchner* (1745—1795) orvos lett.

Fronius András (1714—1764) orvosdoktor volt (1740,

Halle). A gyógyszerészkedésen kívül orvosként is praktizált Brassóban [25]. Ez idő tájt nemcsak ő, hanem elég sok erdélyi orvos volt egyben patikatulajdonos is.

Mylius János Frigyes (1698—1764) egy Szászországból Brassóba került gyógyszerész fia volt. 1721-től Halléban, Strassbourgban, végül Leidenben tanult, ahol 1724-ben avatták orvosdoktorrá. 1726-ban átvette édesapja gyógyszerárát; 1738-tól kezdve egyben Brassó városi orvosa is volt. A gyógyszerárát fia örökölte; vele 1802-ben kihalt a Mylius-család [26].

A szebeni gyógyszerárakat ellenőrző orvosok: *Felfalusi Mihály* és *Zoltán József* jelentése [27] a legalaposabb. Kifejtették, hogy ellenőrzésük során a bécsi patikákra vonatkozó normához tartották magukat. Nem elégedtek meg azzal, hogy a laboratóriumok felszerelését, az egyszerű és összetett gyógyszerek mennyiségét és minőségét vizsgálták — utóbbit organoleptikus módszerekkel (látással, szaglással, ízleléssel, tapintással) —, hanem levizsgáltatták a tulajdonosokat, a provizorokat és a segédeket is gyógyszerismeretből, különösen a kémiai szerek előállításában való jártasságukból.

Felfalusiék jelentéséből kiderül, hogy 1753-ban Szebenben két gyógyszerár működött; az egykori Vette-féle patika ugyanis egybeolvadt *Theiss* officinájával. Az ellenőrző orvosok jelentésükben igen nagyra értékelik ennek az egyesült gyógyszerárnak a felszerelését, a személyzet szakmai jártasságát. A patikaedényzet szerintük tiszta, a gyógyszerek a legjobb bécsi officinában találhatóakkal vetekednek, s a patikában példás rend uralkodik. A hazai és külföldi eredetű drogok, készítmények frissek, romlott gyógyanyagokat nem találtak; a laboratóriumok felszerelése, a reagensek korszerűek. Nagy mennyiségű egzotikus gyógyanyagot is raktáron tartanak. Az egész officina — írják — egy gazdag választékú „jól felszerelt fegyvertár” benyomását kelti.

Az *Ahlefeld* gyógyszerész tulajdonában levő másik szebeni gyógyszeráról szintén kedvező a véleményük: a szükséges egyszerű és összetett orvosságokkal, valamint a kenőcsök nagy részével rendelkezik; a hiányzó kompoziták a meglevő egyszerű gyógyanyagokból könnyen előállíthatók. *Ahlefeld*, jóllehet idősebb ember, jártas a kémiában, az orvostudományban, sőt a humán tudományokban is. Társa (akinek nevét nem ismerjük) szintén jól képzett. Az orvosok receptjeit lelkiismeretesen állítják elő. Itt és a *Theiss*-féle gyógyszerárban, a többi erdélyi officinától eltérően, a bécsi árszabáshoz igazodnak. A néhány romlott, főleg házi szeret a patikavizitáció során az ellenőrzők megsemmisítették. Csupán azt kifogásolták, hogy mindkét officina tulajdonosai az itthon termő gyógynövényeket is külföldről hozzák be, pazarolva így „a drága hazai pénzt”.

A szebeni Vette-patika alapítója a Lengyelországból Erdélybe telepedett *Vette, Georg* (1645—1704), a híres természetvizsgáló és gyógyszerész [28], akinek a fia, *Vette, Johann Georg* Halléban, Wittenbergben és Harderwickben tanult, majd 1711-ben doktorált. Hazatérve egy ideig a gyógyszerárát is vezette és orvosi gyakorlatot is folytatott. 1746-ben szebeni szolgabíró lett. Nagy vagyont hagyott az 1740-ben orvosdoktori fokozatot szerzett, de nem sokára búskomorra vált egyetlen fiára [29].

Ahlefeld Mihály gyógyszerész esetleg rokon azzal a guberniumi koncipistával, akit *Halmágyi István* naplójában emleget [30].

A vizitációs jegyzőkönyvek javaslatai

Az előzőkből kitűnik, hogy az első erdélyi patikavizitációkat végző bizottságok különbözőképpen értelmezték feladatukat. *Schusterék* jelentése csak felvázolta a meglátogatott gyógyszerárak helyzetét, a másik két bizottság viszont felhasználta az alkalmat arra, hogy általános javaslatokat is tegyen az erdélyi gyógyszerészet megjavítása érdekében.

Soterius és *Schumm* legsúlyosabb fogyatékoságnak azt tekintették, hogy a bécsi Dispensatoriumot és taxát nem használják mindenhol: „Szó sincs arról — írják —, hogy (az általuk ellenőrzött) gyógyszerárak vezetői a bécsi gyógyszerkönyvet használnák, melyet pedig méltán és joggal kellene az összes erdélyi gyógyszerár zsinórmértékének tekinteni”. Készítményeiket a különböző más országok és városok gyógyszerkönyvei alapján állítják elő, sőt nemegyszer kéziratos dispensatoriumokat követnek. De oly eset is adódik, hogy a betegek gyógyulása, sőt élete veszélyeztetésével „... álomfejtők hazudozásai nyomán...” költséges orvosságokat készítenek. *Soterius* és *Schumm* jelentése megbélyegzi az Erdély-szerete uralkodó gyakorlatot, miszerint az orvosok mellett borbélyok, bábák és mindenféle más, képesítés nélküli kuruzslók gyógyítgatnak. Javasolják tehát, hogy Erdélyben is vezessék be a minden gyógyszerárára kötelező és azonos Dispensatorium és taxa használatát. (Nem említik, melyikre gondolnak, de fenti megállapításaik alapján feltételezhető, hogy a bécsi Dispensatoriumot ajánlják.) Kéri továbbá, hogy ne kötelezzék a kisebb helységek gyógyszerészeit a sebészi gyakorlatban használt kenőcsök és más szerek előállítására, raktározására, annál is inkább, mert azokat az orvosok igen ritkán írják elő.

Ugyancsak javasolják, hogy esküvel kötelezzék a gyógyszerészeket: mindig friss anyagokat használjanak, romlottakat és hatástalanokat ne szolgáljanak ki, az orvos által előírt szereket ne helyettesítsék önkényesen mással.

Soteriusék felvetik a mérgező anyagok forgalmának szabályozását is. A gyógyszerészek csak orvosi vényre, avagy illetékeseknek adjanak ki mérget, drasztikus hashajtókat, terhességmegszakító szereket, mérgező, higanyos készítményeket stb. Az ilyen tilalommal annak is elejét lehet venni — vélekednek —, hogy „sok félkegyelmű vénasszony, pap, szerzetes, borbély és más kuruzsló mosdatlan kézzel megszenteltelente magasztos gyógyász-művészetünket, s hogy kaszájukat a mások aratni valójába vágják.”

Kéri végül, hogy a drága kompoziták (tejék, konfektek, álkörmösök) készítésekor a helybeli orvos vagy más gyógyszerész is legyen kötelezően jelen.

Tény, hogy ezek az ésszerű javaslatok nagy része szerepel a bécsi Dispensatoriumban is, *Torkos* pozsonyi taxájának (1745) instrukcióiban is, de Erdélyben ezek szóvátétele szükséges lehetett.

A legérdekesebb és figyelemre leginkább méltó szibeni gyógyszerárakat ellenőrző *Felfalusi Mihály és Zoltán József* jelentése. Ebbe beiktatták *Felfalusi* mári 1752 októberében elkészített „*Aletophylus*” (Igazmondó) elnevezésű reformtervét is [31], hogy a felsőbb szervek jobban felvigyéljenek rá. Ennek a reformtervnek központi gondolata az volt, hogy a sajátos erdélyi viszonyok és a nemzetgazdasági érdekek egyaránt egy egység, de a hécsitől részben eltérő erdélyi gyógyszerár-szabás kidolgozását követelik. Az új taxa kimunkálásának részleteire is javaslatot tett *Felfalusi*.

Igen értékes a hazai gyógynövények használatára vonatkozó javaslat: kötelezzék a gyógyszerészeket, hogy ne hozathassanak külföldről itt alig használt egzotikus növényeket vagy pedig olyanokat, amelyek Erdélyben is teremnek. Javasolta, bízzanak meg botanikához értő szakembereket, járják be Erdély hegyeit, völgyeit „... kivált Brassó vidékét a Kárpátok felé...”, s térképezzék fel a gyógynövények lelőhelyeit. Tanítsák meg egyben a környék parasztságát a gyógynövények felismerésére és tárolására. Így nagy mennyiségű, megfelelő gyógyszeranyag állana az officinák rendelkezésére, s a kincstár nemcsak fölösleges kiadásoktól mentesülne, hanem az erdélyi drogok exportjával újabb bevételekre tehetne szert.

Azt is javasolta *Felfalusi*, hogy az *elavult gyógyszereket* töröljék a gyógyszerek sorából, és hogy szívleljék meg *Daniel Ludwig* (1625—1680) tanácsait, aki az elavult gyógyszerek eltiltását követelte. A gyógyszerek méltánvos áráért is sikra szállt [32].

Foglalkozik a javaslat a mérgező anyagok forgalmának szabályozásával is. Hangoztatja, hogy drasztikus hajtókat, hánytatókat, bájitalokat, magzatelhajtókat, higanyos, arzénos, ópiumos és más mérgező anyagokat a patikusok csak orvosi előírásra szolgáltatassanak ki. Tiltsák el a hasonló készítmények árusításától a házaló vándor-kereskedőket, görögöket, örményeket, zsidókat, a „... lelkiismeretlen, pénzéhes banyákat, kik édes hazánk nagy kárára mérgező, higanyos készítményekkel a gyilkos arzénkeverékekkel nyüzsgönek közöttünk.”

A hivatalos orvos a gyógyszerárak váratlan ellenőrzésével győződjék meg, hogy a rendelkezéseket betartják-e. Így remélhető — hangoztatta *Felfalusi* — „... a mithoszi Augias-istállójához hasonló...” erdélyi gyógyszerári viszonyok rendezése, a köz érdekeit károsító készítmények, a kuru-szlók gyakorlatának felszámolása.

Mindezekből a 18. század közepén nagyon is kevés valósult meg, a haladó szellemű orvosok javaslatai azonban meggyorsították Erdély gyógyszerárügyének fejlődését, így feltétlenül az úttörőknek járó hely illeti meg a patikavizitációkban részt vett erdélyi orvosokat.

IRODALOM

1 *Izsák S.* Farmacia (Istoria Medicinæ Universale, gond: V. L. Bologna) Ed. Med. Bucuresti 633 (1970) — 2 *Spielmann J., Lázár Sz. K., Orbán J.*: Adatok a marosvásárhelyi gyógyszerárak történetéhez II. Orvosi Szemle 479—484 (1972) — 3 *Lesky, E.* Öst. Ges. Wes.

in Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus Wien (1959) — 4. M. Orsz. Levéltár: Gubernium Transylvanicum, in Politicis (továbbiakban G. T. P.) 838 (1751). — 5. M. Orsz. Levéltár: Erdélyi Kancellária 202/1752 — 6. *Weszprémi I.* Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. IV. kötet, Budapest 289—291 (1970). — 7. Erdélyi Kancellária 25/1753. — 8. Orvostörténeti levelek (*Fodor István*): *Comm. ex Bibl. Hist. Med. Hung.* 35, 90—94 (1965) — 9. *Seivert, J.* Nachrichten von Siebenbürgischen Gelehrten und ihre Schrifte. Pressburg (1785) — 10. *Koncz J.* A Marosvásárhelyi Ref. Kollégium története. Marosvásárhely (1896). — 11. *Szinnyei J.* Magyar írók élete és munkái. XIV. köt. Budapest (1910). — 12. *Lanzbauer, Fr. X.* Codex sanitario-medicinalis Hungariae. T. II. Buda (1852) — 13. G. T. P.: 260, 261, 262 (1753). — 14. *Szinnyei*: id. m. XIV. köt. (1889—1890) — 15. *Szinnyei*: id. m. XII. köt. (1908) — 16. Uo. p. 652 — 17. Uo. p. 1313 — 18. Uo. p. 692. — 19. *Weszprémi* id. m. IV. k. 515—523 és *Szinnyei* id. m. XII. köt. — 20. *Szinnyei*: id. m. II. köt. Budapest (1893). — 21. G. T. P.: 545 (1753). — 22. G. T. P. 374 (1753). — 23. *Spielmann* id. m. — 24. G. T. P.: 373 (1753). — 25. *Szinnyei*: id. m. III. köt. Budapest (1894). — 26. Uo. IX. köt. Budapest (1903) — 27. G. T. P.: 260 (1753). — 28. *Weszprémi*: id. m. II. köt. Budapest (1962) — 29. *Szinnyei*: id. m. XIV. köt. Budapest (1910) — 30. *Szadeczky L.* Halmágyi István naplója és iratai. Budapest (1906). — 31. G. T. P.: 261 (1753). — 32. *Ludwig, D.* De pharmacia moderna saeculo applicanda tanquam Cynosura spectanda, Gotha (1671). (lásd: Biographisches Lexikon der Hervorragenden Ärzte aller Zeiten u. Völker. Bd. IV Wien—Leipzig (1886))

Д-р И. Шпилманн, д-р З. Сёкефалви-Надь, д-р Г. Рац, К. С. Лазари О. Майор: Контролирование аптек в Трансильвании в середине XVIII. века

В настоящем сообщении авторы подытоживают обстоятельства распоряжения о контроле аптек Трансильвании. Описывают важнейшие установления контролей 1753 года и указывают на методические и принципиальные расхождения исследований того времени. Кратко излагают биографические данные врачей производящих контрольные исследования.

Dr. J. Spielmann, Dr. Z. Szókefalvi Nagy, Dr. G. Rácz, K. Sz. Lázár, and M. Ovidiu: Control of pharmacies in Transylvania in the XVIIIth Century

The circumstances among which the decree on the control of pharmacies in Transylvania was edited is reviewed. Some major statements of the control reports of 1753 are reviewed and the differences in attitude and methodics as compared to the present ones are discussed. The biographical data of the medical officers by whom the control was performed is presented in a concise form.

Dr. J. Spielmann—Dr. Z. Szókefalvi—Nagy—Dr. G. Rácz—K. Sz. Lázár—O. Maior: Apothekeninspektionen in Siebenbürgen in der Mitte des XVIII. Jahrhunderts

In den vorliegenden Ausführungen werden die Umstände des Erlasses über die Apothekeninspektionen in Siebenbürgen erläutert. Die wichtigsten Feststellungen einer im Jahre 1753 durchgeführten Inspektion wurden angegeben und die methodischen und konzeptionellen Diskrepanzen der derzeitigen Prüfungen werden hervorgehoben.

Kurz wird auf die Personalangaben der inspizierenden Aerzte eingegangen.

(Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet és Egri Tanárképző Főiskola, 3300 Eger)

Érkezett; 1974. III. 27.